

DE FINANCIËLE POSITIE

VAN BEELDEND KUNSTENAARS

Auteurs:

drs Erik Brouwer

drs Peter Hopstaken

drs Heidi Meulenbeek

Dit onderzoek is uitgevoerd door de

Stichting voor Economisch Onderzoek der Universiteit van Amsterdam (SEO) in

opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en de

Stichting Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst

Rijswijk, november 1994

VOORWOORD

Op het ministerie zijn we vrij goed op de hoogte van de inkomsten, die beeldend kunstenaars genereren uit 's Rijks eigen beleidsinstrumenten. Verwezen kan worden naar de in 1990 uitgebrachte evaluatie 'Beleid beeldende kunst, bouwkunst en vormgeving 1988' en naar het tegelijk met dit onderzoeksrapport uitgebrachte 'Verslag van het WVC-beleid, Subsidies, opdrachten en aankopen beeldende kunst 1984-1991'. Maar tot nu toe moesten we altijd het antwoord schuldig blijven op de vraag hoe groot nu eigenlijk de totale markt voor beeldende kunst in Nederland is. Weliswaar heeft de toenmalige Minister van WVC in de beleidsbrief van augustus 1990 aangegeven dat het beeldende kunstbeleid van de centrale overheid nauw zal aansluiten bij het functioneren van de markt, maar over de omvang, samenstelling en werking van die markt beschikten we nog slechts over vage noties op basis van grove schattingen.

Daarom heeft SEO in oktober 1990 de opdracht gekregen een poging te doen op basis van bestaand materiaal, aangevuld met schattingen van insiders, de omvang van deze markt te ramen en tegelijk een betrouwbare methode te ontwikkelen om deze omvang periodiek te meten.

In mei 1992 bracht SEO het rapport 'Omvang markt beeldende kunst in Nederland, mogelijkheden voor een periodieke meting'. In dit rapport wordt een zeer voorlopige schatting gegeven van de omvang van de markt, bestaande uit opdrachten, verkoop van vrije werken en uitleenvergoedingen.

Daarnaast kwam de SEO met het idee van een panelonderzoek. De nadruk bij deze benadering ligt op het kweken van een vertrouwensrelatie om de kwaliteit en de omvang van de respons te verhogen. Tot nog toe zijn pogingen om de omvang van de markt en de inkomensvorming van beeldend kunstenaars te meten gestrand op grote non-respons en onbetrouwbaarheid van de enquêtegegevens.

In het onderhavige rapport wordt eindelijk een gefundeerde schatting gegeven van de omvang en samenstelling van de markt voor beeldende kunst, de inkomensvorming van beeldend kunstenaars en de persoonskenmerken van beeldend kunstenaars. Dit onderzoek drukt ons letterlijk met de neus op de feiten. In sociaal-economische termen blijken we te maken te hebben met een bedrijfstak, die bruto 202 mln. aan inkomsten genereert die verband houden met het kunstenaarschap, terwijl de beeldende kunstenaars daarnaast bruto 136 mln. aan inkomsten verwerven die geen verband hebben met hun beroep. Daar staat dan wel tegenover dat de helft van de beroepsbeoefenaren in de bijstand zit en zelfs 46% een negatief inkomen uit de beroepsuitoefening haalt. Problemen genoeg, ook voor het overheidsbeleid.

De eerste opdracht waarvoor we staan ligt op cultuurpolitiek terrein. Vooral de culturele betekenis van beeldende kunst en beeldend kunstenaars zal benadrukt en waargemaakt moeten worden in een omgeving met een dominante economische waardenoriëntatie. Dat zou ook gevolgen kunnen hebben voor het uitgangspunt voor het beeldende kunstbeleid, zoals dat door de toenmalige Minister van WVC in de beleidsbrief van augustus 1990 is geformuleerd: een evenwichtige verhouding tussen enerzijds het aanbod en anderzijds de spreiding en afname van beeldende kunst.

Ook dat uitgangspunt is immers in economische termen geformuleerd.

Genoeg stof voor een heftige discussie, die dankzij dit panelonderzoek met concrete gegevens kan worden gevoed. De methode van een panelonderzoek houdt namelijk in dat gedurende een aantal jaren ook reacties op het gevoerde beleid of op beleidsonderdelen kunnen worden gepeild. Daarom wordt dit onderzoek uitgevoerd in samenwerking met het Fonds voor de Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst. Ook over het beleid van het Fonds zijn aan het panel enkele vragen voorgelegd.

P.J.M. Ligthart
Plv. hoofd van de afdeling
Beeldende Kunst, Bouwkunst
en Vormgeving

VOORWOORD

1	INLEIDING	1
2	BESCHRIJVING VAN DE BEELDEND KUNSTENAARS	3
	2.1 Inleiding	3
	2.2 Persoonlijke kenmerken	3
	2.3 De uitoefening van het beeldend kunstenaarschap in de praktijk	4
	2.4 Financiële kenmerken	7
	2.4.1 Inkomstenbronnen in Nederland in 1993	7
	2.4.2 Subsidies, stipendia en uitkeringen	18
3	VERSCHILLEN IN BRUTO-INKOMSTEN VERKLAARD?	23
	3.1 Inleiding	23
	3.2 Verklarende factoren voor wel of niet hebben van een bijstandsuitkering	24
	3.3 Verklarende factoren voor verschillen in inkomsten van kunstenaar	25
	3.4 Verschillen tussen kunstenaars in inkomsten minus kosten niet te verklaren	27
4	CONCLUSIES	29
BIJLAGE 1	VERANTWOORDING	33
BIJLAGE 2	BRIEVEN EN VRAGENLIJSTEN	37

VOORWOORD

Dit onderzoek naar de financiële positie van beeldend kunstenaars is uitgevoerd door de SEO, Stichting voor Economisch Onderzoek der Universiteit van Amsterdam in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en de Stichting Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst. De begeleidingscommissie van het onderzoeksproject bestond uit de volgende personen:

drs P.J.M. Ligthart	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
dr V. Bina	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
dr G.D. Dales	Stichting Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst

De onderzoekers bedanken de leden van de begeleidingscommissie voor hun constructieve bijdragen.

Niet in de laatste plaats is dank verschuldigd aan de beeldend kunstenaars die hebben meegewerkt aan de eerste ronde van het beeldend kunstenaars panel. Hun vaak niet geringe inspanningen waren voor de uitvoering van het onderzoek onontbeerlijk.

drs Erik Brouwer
drs Peter Hopstaken
drs Heidi Meulenbeek

1 INLEIDING

De laatste jaren is er veel gediscussieerd over de gevolgen van overheidsbeleid voor beeldend kunstenaars en over de mogelijkheden die de markt hen biedt. Recentelijk in het bijzonder, lijkt door het nieuwe 'paarse' kabinet een al ouder plan te worden overwogen om kunstenaars uit de bijstand te halen en over te hevelen naar een speciaal fonds waaruit een basis-uitkering kan worden verkregen. Niet iedereen is daar een voorstander van. De meningen over de mogelijkheden van beeldend kunstenaars zijn en zullen wel altijd verdeeld blijven. Een cruciale en steeds terugkerende vraag is of zij uiteindelijk in hun eigen onderhoud (zouden moeten) kunnen voorzien. Maar eigenlijk is nooit grondig onderzocht of en in welke mate dat mogelijk is.

Nadat de Beeldende-Kunstenaarsregeling (BKR) werd opgeheven, nam in het midden van de jaren tachtig de belangstelling toe voor de structuur en omvang van de markt voor beeldende kunst. Toch is er sindsdien niet veel onderzoek gedaan naar totale inkomsten en kosten van de gehele populatie beeldend kunstenaars in Nederland. Wel publiceerde de Stichting voor Economisch Onderzoek (SEO) in 1992 een rapport waarin antwoord werd gegeven op de vraag of dergelijk onderzoek een betrouwbare methode is om de omvang van de markt voor beeldende kunst periodiek te meten¹). Dat antwoord was, uiteraard met enig voorbehoud, bevestigend en vormde de directe aanleiding tot het onderzoek waarover in dit rapport wordt geschreven. Verder verscheen in het voorjaar van 1994 een studie van economie-student Merijn Rengers in opdracht van de Kunstenbond FNV²). Het rapport levert interessante informatie, maar heeft betrekking op een niet-representatief deel van alle beeldend kunstenaars in Nederland. Daardoor is de centrale vraag of en in welke mate beeldend kunstenaars in Nederland een economisch zelfstandig bestaan kunnen voeren, vooralsnog onbeantwoord gebleven.

Beeldend kunstenaars zelf kunnen dat geheim het best ontrafelen. Zij weten immers hoeveel zij verkopen aan particulieren, galleries, bedrijven en instellingen en hoeveel werk zij in bruikleen afstaan. Zij zijn het best op de hoogte van hun inkomsten die verband houden met het beeldend kunstenaarschap, zoals lesgeven, werk voor commissies en advieswerk. En last but not least weten zij wat hun kosten zijn. Die worden ten onrechte wel eens onderbelicht in discussies over beeldend kunstenaars en hun financiële situatie. Kunstenaars hebben materiaalkosten, moeten vaak een atelier huren en daarnaast soms ook nog investeren in dure apparatuur als computers, tekentafels, drukpersen en ovens.

---

¹ *Omvang beeldende kunst in Nederland: mogelijkheden voor een periodieke meting*, (1992) Stichting voor Economisch Onderzoek der Universiteit van Amsterdam (SEO).

² *Beroepspraktijk, inkomsten en kosten, het functioneren van de beeldende kunstenaars aangesloten bij de kunstenbond FNV*, (1994) door Merijn Rengers, in opdracht van de kunstenbond FNV.

Om nu in prangende onderzoeksleemtes te voorzien, is een panelonderzoek onder beeldend kunstenaars opgezet. Dat houdt in dat bij een steekproef van beeldend kunstenaars in Nederland gedurende een aantal jaren schriftelijk gegevens zullen worden verzameld over de markt voor beeldende kunst. De beeldend kunstenaars die jaarlijks meedoen, vormen het zogenaamde panel. In dit rapport worden de resultaten beschreven van de eerste panel-enquête. Alle antwoorden van de deelnemers aan de panel-enquête zijn opgehoogd van steekproef- naar populatieniveau. Er worden in het rapport dus uitspraken gedaan die betrekking hebben op alle beeldend kunstenaars in Nederland. De verantwoording en technische beschrijving van deze ophoging van onderzoeksresultaten is te lezen in Bijlage 1.

De inhoud van het rapport is daarnaast als volgt. In Hoofdstuk 2 wordt de populatie beeldend kunstenaars beschreven. Aan de orde komen dan persoonskenmerken (zoals geslacht, leeftijd en opleiding) en kenmerken die samenhangen met de uitoefening van het beeldend kunstenaarschap. Hieronder wordt onder meer verstaan wat de meest beoefende technieken zijn en hoeveel tijd gemiddeld wordt besteed aan het beeldend kunstenaarschap. Tevens is gevraagd naar de inspanningen van beeldend kunstenaars om inkomsten te verwerven (zoals contacten leggen en onderhouden met belangrijke personen en instanties, organiseren van exposities, persberichten schrijven en journalisten uitnodigen, folders en brochures maken). Tot slot wordt in Hoofdstuk 2 ruim aandacht besteed aan financiële kenmerken van de beeldend kunstenaars (zoals inkomsten, kosten van beroepsuitoefening, subsidies en uitkeringen). In Hoofdstuk 3 is met regressie-analyse bepaald welke factoren in welke mate van invloed zijn op de totale inkomsten van een beeldend kunstenaar. Er worden aanbevelingen gedaan voor kunstenaars om hun inkomsten te verhogen. In Hoofdstuk 4 worden de belangrijkste conclusies op een rijtje gezet. In Bijlage 2 ten slotte zijn de gebruikte enquêteformulieren met bijbehorende brieven te vinden.

2 BESCHRIJVING VAN DE BEELDEND KUNSTENAARS

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een beschrijving gegeven van de beeldend kunstenaars in Nederland. Zoals in Hoofdstuk 1 is beschreven, zijn daarbij resultaten van de enquête onder een panel van beeldend kunstenaars opgehoogd naar populatieniveau. De kenmerken van beeldend kunstenaars zijn in dit hoofdstuk verdeeld in drie categorieën. Deze worden achtereenvolgens beschreven in §2.2 tot en met §2.4. Eerst komen in §2.2 persoonlijke kenmerken aan de orde. Er zijn gegevens verzameld over geslacht, leeftijd, opleiding en aantal jaren werkervaring. Vervolgens worden in §2.3 factoren beschreven die te maken hebben met de uitoefening van het beeldend kunstenaarschap in de praktijk. Duidelijk wordt wat de door beeldend kunstenaars meest beoefende technieken zijn, en hoeveel tijd zij gemiddeld besteden aan het kunstenaarschap. In deze paragraaf wordt ook beschreven welke inspanningen zij verrichten om opdrachten te verwerven of werk te verkopen. In het verlengde daarvan wordt de vraag beantwoord op welke wijzen kunstenaars proberen om naamsbekendheid te verwerven of te vergroten. In §2.4 ten slotte staan financiële zaken centraal. Uitgebreid wordt ingegaan op inkomstenbronnen (uit opdrachten, vrije verkoop en uitlenen of gebruiksrecht) naar aantal en betekenis, opdrachtgevers en verkoopkanalen, alsmede op de hoogte van kosten in verband met het beeldend kunstenaarschap. Ook komt aan de orde de mate waarin een beroep is gedaan op subsidies en uitkeringen.

2.2 Persoonlijke kenmerken

Het merendeel van de beeldend kunstenaars in Nederland bestaat uit mannen (58%) en is tussen de 35 en 49 jaar oud (57% van alle mannelijke en vrouwelijke kunstenaars). Zeer weinig kunstenaars zijn jonger dan 25 jaar of ouder dan 65 jaar (te zamen 2%). Opvallend is het relatieve grote aantal mannen (in relatie tot het aantal vrouwen) van 50 jaar en ouder. Een overzicht van de beeldend kunstenaars naar geslacht en leeftijd is te zien in Tabel 2/1.

Tabel 2/1 Leeftijd en geslacht van beeldend kunstenaars in Nederland in procenten van het totaal

leeftijdscategorie	mannen (%)	vrouwen (%)	totaal (%)
tot en met 24 jaar	0,2	0	0,2
25 tot en met 34 jaar	15	12	27
35 tot en met 49 jaar	31	26	57
50 tot en met 64 jaar	10	4	14
65 jaar en ouder	2	0	2
totaal	58	42	100

Naast leeftijd is er een betere indicatie van de ervaring die beeldend kunstenaars hebben. Aan de kunstenaars is namelijk gevraagd sinds wanneer zij werken als zelfstandig beeldend kunstenaar. Ruim 80% van de beeldend kunstenaars bleek meer dan 5 jaar werkervaring te hebben. Ruim de helft heeft zelfs meer dan 10 jaar ervaring.

Aan de kunstenaars is ook gevraagd of ze een opleiding hebben gevolgd aan een academie voor beeldende kunst. Er waren drie antwoordmogelijkheden: 'ja, met diploma', 'ja, zonder diploma' en 'nee'. Ruim drie kwart van de kunstenaars bleek een opleiding met een diploma te hebben afgerond. Nog geen 10 procent heeft geen opleiding gevolgd. De overige kunstenaars (16%) zijn begonnen met een opleiding aan een academie voor beeldende kunst, maar hebben deze niet afgemaakt.

In Tabel 2/2 is de verdeling te zien van de factoren 'aantal jaren werkervaring' en 'opleiding'.

Tabel 2/2 Jaren werkervaring en opleiding van beeldend kunstenaars in procenten van het totaal

aantal jaren zelfstandig werkzaam als beeldend kunstenaar	opleiding gevolgd met diploma (%)	opleiding gevolgd zonder diploma (%)	geen opleiding gevolgd (%)	totaal (%)
0 tot 5 jaar	16	0	1	17
5 tot 10 jaar	24	3	3	29
10 tot 20 jaar	25	6	3	34
20 tot 40 jaar	10	6	1	18
meer dan 40 jaar	1	1	0	2
totaal	76	16	8	100

Uit Tabel 2/2 kan na enig rekenwerk worden gedestilleerd dat van de kunstenaars die een opleiding met een diploma hebben afgerond 14% meer dan 20 jaar zelfstandig werkzaam is als kunstenaar; van de kunstenaars zonder diploma of opleiding is dat een derde deel. Het lijkt er op dat tegenwoordig jongere kunstenaars relatief vaker een kunstopleiding afronden met een diploma dan vroeger.

2.3 De uitoefening van het beeldend kunstenaarschap in de praktijk

Aan de kunstenaars is gevraagd wat hun meest beoefende techniek is, en ook wat hun op één na en op twee na meest beoefende technieken zijn. De antwoordcategorie 'schilderkunst / tekenen' werd door 62% van de kunstenaars beschouwd als belangrijkste techniek. Daarna volgde 'plastiek / beeldhouwen' (door 17% als belangrijkste techniek bestempeld). Het belang van 'schilderkunst / tekenen' blijkt ook uit het feit dat kunstenaars die deze techniek niet als meest belangrijk beschouwden, deze techniek wel op één na het meest gebruikten. Technieken als sierraadkunst, keramiek en

textiel worden door beeldend kunstenaars nauwelijks toegepast en zijn daarom in Tabel 2/3 niet vermeld.

Tabel 2/3 De meest beoefende technieken door beeldend kunstenaars in procenten van het totaal

techniek	percentage kunstenaars die techniek als meest belangrijk beschouwen
schilderkunst / tekenen	67
plastiek / beeldhouwen	17
grafische technieken	5
foto / film / video	4
installatie	4
murale, monumentale vormgeving en omgevingskunst	3
overige technieken	5
totaal	100

Aan de kunstenaars is gevraagd hoeveel uur per week zij gemiddeld besteden aan het uitoefenen van het kunstenaarschap (inclusief lesgeven, commissie- en advieswerk). In Tabel 2/4 is te zien dat liefst 41% van alle kunstenaars aangeeft gemiddeld meer dan 40 uur per week te werken. Hiermee scharen zij zich als harde werkers tussen bijvoorbeeld veel kleine zelfstandigen, directeuren en ministers.

Tabel 2/4 Percentage kunstenaars naar gemiddeld aantal bestede uren per week aan uitoefening beroep

gemiddeld aantal uren per week	percentage kunstenaars
tot en met 20 uur	12
21 tot en met 40 uur	47
41 tot en met 60 uur	35
meer dan 60 uur	6
totaal	100

De uren die kunstenaars besteden aan het uitoefenen van hun beroep brengen zij doorgaans niet uitsluitend 'creërend' door. De meeste kunstenaars moeten namelijk allerlei inspanningen verrichten om opdrachten te verwerven. Alleen de allergrootsten hoeven zich geen zorgen te maken dat het werk niet wordt verkocht. Aan de kunstenaars is gevraagd hoeveel procent van hun tijd zij gemiddeld besteden aan activiteiten ter verwerving van opdrachten. Uit Tabel 2/5 kan worden geconcludeerd dat

meer dan 70% van de kunstenaars hooguit 10% van de werktijd aan zogeheten acquisitiewerkzaamheden besteed.

Tabel 2/5 Percentage kunstenaars naar percentage gemiddeld bestede werktijd aan inspanningen om opdrachten te verwerven

percentage tijd	percentage kunstenaars
tot en met 5%	46
6 tot en met 10%	26
11 tot en met 20%	15
21 tot en met 40%	8
meer dan 40%	4
totaal	100

De vraag is natuurlijk welke activiteiten concreet door kunstenaars worden ondernomen om opdrachten te verwerven, werk te verkopen of meer in het algemeen naamsbekendheid te verwerven of te vergroten. In volgorde van belangrijkheid zijn deze acquisitie-activiteiten op een rijtje gezet in Tabel 2/6.

Tabel 2/6 Percentage kunstenaars dat wel en niet de onderscheiden acquisitie-activiteiten verricht

acquisitie-activiteit	wel van toepassing (%)	niet van toepassing (%)
contact met galeriehouders of kunsthandelaren	77	23
organiseren van eigen exposities	55	45
contact met instellingen voor kunstuitleen	49	51
persberichten verzenden	45	55
folders/brochures maken	36	64
contacten met bemiddelaars	34	66
journalisten bellen/uitnodigen	29	71
vakbladen interesseren	23	77

Veel beeldend kunstenaars zoeken of onderhouden derhalve contacten met galeriehouders. Daarentegen worden journalisten niet vaak gebeld of uitgenodigd en worden vakbladen ook zelden benaderd.

2.4 Financiële kenmerken

In deze paragraaf komen financiële kenmerken van beeldend kunstenaars aan de orde. Om te beginnen wordt onderscheid gemaakt naar inkomsten uit opdrachten, verkoop van vrij werk en uitlenen en gebruiksrecht. Vervolgens wordt een overzicht gegeven van de totale bruto inkomsten, waaronder ook die inkomsten die geen direct verband houden met het beeldend kunstenaarschap. Met een berekening van de gemaakte beroepskosten worden daarna de netto inkomsten beschreven. Ten slotte volgt een uiteenzetting over (de aanvraag van) subsidies en uitkeringen.

2.4.1 Inkomstenbronnen in Nederland in 1993

Voor veel beeldend kunstenaars (74%) geldt dat zij in 1993 vrij werk hebben verkocht. Minder dan de helft heeft in opdracht gewerkt of vergoedingen voor uitlenen of gebruiksrecht ontvangen. Liefst 15% geeft aan in 1993 geen inkomsten uit één van de drie genoemde bronnen te hebben gehad. Daarvan had 75% in 1993 een bijstandsuitkering. In Tabel 2/7 wordt een overzicht gegeven van de inkomstenbronnen en het aantal beeldend kunstenaars dat hieruit in 1993 inkomsten heeft gehad. In Tabel 2/8 volgt een overzicht van het percentage beeldend kunstenaars naar aantallen inkomstenbronnen: 41% had twee inkomstenbronnen, respectievelijk 29% en 15% hadden inkomsten uit één bron en uit drie bronnen.

Tabel 2/7 Bronnen van inkomsten in Nederland in 1993

alle combinaties van inkomstenbronnen	percentage beeldend kunstenaars
opdrachten, verkoop vrij werk en vergoedingen voor uitlenen of gebruiksrecht	15
opdrachten en verkoop vrij werk	13
opdrachten en vergoedingen voor uitlenen of gebruiksrecht	3
verkoop vrij werk en vergoedingen voor uitlenen of gebruiksrecht	25
alleen opdrachten	5
alleen verkoop vrij werk	21
alleen vergoedingen voor uitlenen of gebruiksrecht	3
geen van allen	15
totaal	100

bron van inkomsten	percentage beeldend kunstenaars
werk in opdracht	36
verkoop vrij werk	74
vergoedingen voor uitlenen of gebruiksrecht	46
geen van allen	15

Tabel 2/8 Percentage beeldend kunstenaars naar aantal inkomstenbronnen (met als mogelijkheden: opdrachten, verkoop van vrij werk en vergoedingen voor uitlenen of gebruiksrecht)

aantal inkomstenbronnen	percentage beeldend kunstenaars
geen inkomstenbronnen	15
1 inkomstenbron	29
2 inkomstenbronnen	41
3 inkomstenbronnen	15
totaal	100

Inkomsten uit opdrachten

Dat het verkrijgen van opdrachten niet voor iedereen is weggelegd, blijkt uit Tabel 2/9. Meer dan 60% van de beeldend kunstenaars had in 1993 geen inkomsten uit opdrachten. Voor de groep beeldend kunstenaars die wel inkomsten uit opdrachten had, liggen de inkomsten uit opdrachten tussen de f1.000 en f5.000. Slechts voor enkelen zijn opdrachten boven de f100.000 weggelegd. Het hoogste bedrag aan inkomsten uit opdrachten is ruim f270.000.

Tabel 2/9 Percentage beeldend kunstenaars met bruto inkomsten* uit opdrachten

inkomstenklasse in gulden	percentage beeldend kunstenaars
geen inkomsten uit opdrachten	64
tot 1.000	5
1.000 - 5.000	16
5.000 - 10.000	4
10.000 - 25.000	6
25.000 - 50.000	2
50.000 - 100.000	2
meer dan 100.000	1
totaal	100

* inkomsten zonder aftrek van kosten van beroepsuitoefening

Indien wordt gekeken naar de opdrachtgevers en het totaalbedrag waarvoor in 1993 opdrachten zijn verstrekt, dan springen bedrijven en gemeenten er duidelijk uit. Dit is te zien in Tabel 2/10. Het gemiddeld bedrag per kunstenaar is echter het hoogst bij opdrachten verstrekt door musea, gevolgd door de ministeries. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat musea voornamelijk opdrachten verlenen aan bekende of erkende kunstenaars van wie de vraagprijs hoger is dan gemiddeld. Het totaalbedrag waarvoor ministeries opdrachten hebben verleend, is niet hoog in vergelijking met de rest van de opdrachtgevers. Ministeries verstrekken wel een hoog bedrag per kunstenaar (f15.331).

Tabel 2/10 Inkomsten uit opdrachten in gulden en in percentages verdeeld naar opdrachtgevers

opdrachtgever	gemiddeld bedrag per kunstenaar	totaalbedrag	percentage
ministeries	15.330	3.684.000	8
provincies	9.390	1.695.000	4
gemeenten	11.430	10.405.000	24
stichtingen	5.080	3.069.000	7
musea	17.170	2.314.000	5
bedrijven of instellingen	12.280	16.414.000	38
particulieren	3.870	5.869.000	14
totaal		43.450.000	100

Inkomsten uit verkoop van vrij werk

Het grootste deel van de beeldend kunstenaars had in 1993 inkomsten uit de verkoop van vrij werk (74%). De totale bruto inkomsten uit verkopen liggen voor de meesten tussen de f1.000 en f25.000. Slechts 1% heeft voor meer dan f100.000 verkocht. De hoogste inkomsten uit verkoop van vrij werk bedroegen ruim f137.000.

Tabel 2/11 Percentage beeldend kunstenaars met bruto inkomsten uit verkopen van vrij werk

inkomstenklasse in gulden	percentage beeldend kunstenaars
geen inkomsten uit verkopen van vrij werk	26
tot 1.000	8
1.000 - 5.000	27
5.000 - 10.000	17
10.000 - 25.000	15
25.000 - 50.000	5
50.000 - 100.000	1
meer dan 100.000	1
totaal	100

Meestal zijn particulieren de kopers van vrije kunstwerken. Ook het bedrijfsleven en de overheid zijn echter belangrijke afnemers. We kunnen de gemiddelde bedragen uit verkoop van vrij werk vergelijken met de gemiddelde bedragen uit opdrachten (Tabel 2/10 en Tabel 2/12). De gemiddelde prijs van opdrachten verstrekt door de overheid blijkt tien maal hoger dan de gemiddelde prijs van kunstwerken die zijn aangekocht door de overheid. Deze factor is lager bij stichtingen, musea en bedrijven of instellingen. Particulieren vertonen een ander beeld: het gemiddeld bedrag per kunstenaar voor opdrachten is kleiner dan het gemiddeld bedrag voor aankopen van vrij werk.

Tabel 2/12 Inkomsten in guldens verdeeld naar kopers van vrije werken

koper	gemiddeld bedrag	totaalbedrag	percentage
overheid	4.230	9.209.000	13
stichtingen	2.180	1.152.000	2
musea	4.860	2.539.000	3
bedrijven of instellingen	5.050	10.534.000	14
particulieren	8.280	46.517.000	63
overig	4.040	3.487.000	5
totaal		73.438.000	100

* de 'overige verkopen' betreffen voornamelijk rechtstreekse verkopen aan (niet) commerciële uitleeninstellingen en galeries of kunsthandel

Uit Tabel 2/13 blijkt dat van de bruto-inkomsten uit verkopen van vrij werk 46% is gerealiseerd via galerie of kunsthandel en 36% vanaf atelier (wat wil zeggen zonder tussenkomst van derden). Particulieren kopen overwegend via galeries of kunsthandel terwijl de overheid en bedrijven of instellingen vaker rechtstreeks bij de kunstenaar kopen

Tabel 2/13 Bruto inkomsten uit verkochte vrije werken aan verschillende categorieën van kopers per verkoopkanaal (in duizenden guldens)

verkoopkanaal	kopers						totaal	%
	overheid	instellingen/ bedrijven	particulier	stichting	musea	overig		
x f 1000								
galerie/ kunsthandel	1.903	2.494	27.409	221	861	1.104	33.992	46
art-consultancy/ bemiddelaars	300	1.698	1.831	13	23	-	3.865	5
kunstuitlenen/ verhuur	1.463	997	4.155	206	-	2.383	9.204	13
vanaf atelier	5.543	5.345	13.122	712	1.655	-	26.377	36
totaal	9.209	10.534	46.517	1.152	2.539	3.487	73.438	100

Inkomsten uit uitlenen en gebruiksrecht

De inkomsten uit uitlenen en gebruiksrecht liggen over het algemeen lager dan de inkomsten uit opdrachten en verkoop. Iets meer dan de helft van de beeldend kunstenaars had in 1993 geen inkom-

sten uit uitlenen of gebruiksrecht. De rest had dat wel en in totaal verdienen zij hiermee ruim 13 miljoen gulden dat wil zeggen gemiddeld f3.000 per persoon. Ook deze inkomsten zijn zeer ongelijk verdeeld, zoals blijkt uit Tabel 2/14.

Tabel 2/14 Percentage beeldend kunstenaars met bruto inkomsten uit uitlenen en gebruiksrecht

inkomstenklasse in gulden	percentage beeldend kunstenaars
geen inkomsten uit verhuur etc.	54
tot 1000	23
1.000 - 5.000	14
5.000 - 10.000	5
10.000 - 25.000	3
25.000 - 50.000	1
totaal	100

Liefst 63% van de inkomsten uit uitlenen worden behaald door opbrengsten uit verhuur via niet-commerciële uitleeninstellingen als SBK's. Maar ook de commerciële uitleeninstellingen nemen toch nog 22% van de totale opbrengsten voor hun rekening.

Tabel 2/15 Inkomsten in gulden en in percentages uit uitlenen of gebruiksrecht

inkomstenbronnen	totaalbedrag	percentage
opbrengsten uit gebruiksrecht (bijv. publicatievergoeding)	1.171.000	9
opbrengsten uit uitlenen via niet-commerciële uitleeninstellingen	8.411.000	63
opbrengsten uit uitlenen via commerciële uitleeninstellingen	2.882.000	22
opbrengsten uit zelf georganiseerde uitlenen/leasing	750.000	6
totaal	13.214.000	100

De totale bruto inkomsten uit opdrachten, verkoop, uitlenen en gebruiksrecht

In Tabel 2/16 wordt een overzicht gegeven van de totale bruto inkomsten uit zowel opdrachten en verkopen, als inkomsten uit uitlenen en gebruiksrecht. Het blijkt dat 15% van de beeldend kunstenaars in 1993 geen inkomsten heeft gehad uit opdrachten, verkoop van vrij werk of uitlenen en gebruiksrecht. De overige beeldend kunstenaars hebben gezamenlijk zo'n 130 miljoen gulden omge-

zet, dat is een gemiddelde van f16.000 per kunstenaar. Dit gemiddelde zegt echter weinig, omdat de inkomsten ongelijk over de kunstenaars verdeeld zijn: 32% verdiende minder dan f5.000 en slechts enkelen hadden bruto inkomsten van meer dan f100.000. De grootste groep, zo'n 63%, verdient tussen de f5.000 en f25.000 gulden bruto per jaar.

Tabel 2/16 Percentage beeldend kunstenaars naar bruto inkomsten uit opdrachten, verkoop en uitlenen en gebruiksrecht in Nederland in 1993

inkomstenklasse in gulden	percentage beeldend kunstenaars
geen inkomsten	15
tot 1.000	8
1.000 - 5.000	24
5.000 - 10.000	16
10.000 - 15.000	12
15.000 - 25.000	11
25.000 - 50.000	8
50.000 - 100.000	4
meer dan 100.000	2
totaal	100

Verkoop van vrij werk is de belangrijkste inkomstenbron voor beeldend kunstenaars, gevolgd door opdrachten. Het gemiddelde bedrag per kunstenaar ligt echter bij opdrachten iets hoger dan bij verkopen. In Tabel 2/17 volgt een overzicht hiervan. De gemiddelde bedragen per kunstenaar kunnen niet worden gesommeerd, omdat de meeste kunstenaars niet alle inkomstenbronnen genoten (zie ook Tabel 2/8).

Tabel 2/17 Bruto inkomsten uit opdrachten, verkoop en uitlenen en gebruiksrecht van beeldend kunstenaars in Nederland in 1993

inkomstenbron	gemiddeld bedrag per kunstenaar in gulden	totaalbedrag in gulden
opdrachten	12.760	43.450.000
verkoop van vrij werk	10.380	73.438.000
verhuur, uitlenen of gebruiksrecht	3.020	13.214.000
totaal		130.102.000

Totale bruto inkomsten in 1993

Naast inkomsten uit opdrachten, verkoop en uitlenen en gebruiksrecht in Nederland, kunnen beeldend kunstenaars nog andere inkomstenbronnen hebben die verband houden met hun beeldend kunstenaarschap. Dit zijn bijvoorbeeld inkomsten uit het buitenland, lesgeven, commissiewerk of subsidies en vergoedingen voor beeldend kunstenaars. Verder kunnen er inkomsten zijn verworven uit ander werk (dat niet met het beeldend kunstenaarschap te maken had) en uitkeringen. De inkomsten uit ander werk of uitkeringen maken maar liefst 40% uit van de totale bruto inkomsten. Dit lijkt een direct gevolg van het relatief grote aantal kunstenaars dat in 1993 een bijstandsuitkering had (50%). De totale bruto-inkomsten van de beeldend kunstenaars in Nederland bedroegen in 1993 in totaal bijna 338 miljoen gulden. In Tabel 2/18 volgt een overzicht van de totale bruto inkomsten van beeldend kunstenaars in 1993.

Tabel 2/18 Totale bruto inkomsten van beeldend kunstenaars in 1993 in gulden en percentages

inkomstenbron	totaalbedrag x 1 miljoen gld	percentage
totale bruto inkomsten uit opdrachten, verkoop en uitlenen en gebruiksrecht in Nederland	130	38
totale bruto inkomsten uit subsidies en vergoedingen voor beeldend kunstenaars	24	7
totale bruto inkomsten uit opdrachten, verkoop en verhuur uit het buitenland	6	2
totale bruto inkomsten die verband houden met het beeldend kunstenaarschap (bijv. lesgeven, commissiewerk)	42	13
subtotaal	202	60
andere inkomsten die niet met het beeldend kunstenaarschap te maken hebben (bijv. ander werk of uitkeringen)	136	40
totaal	338	100

Tabel 2/19 laat de verdeling zien van de totale bruto inkomsten van kunstenaars over de verschillende inkomstenklassen. De totale bruto inkomsten bestaan uit de in Tabel 2/18 genoemde bronnen.

Tabel 2/19 Percentage beeldend kunstenaars naar totale bruto inkomsten in 1993 verdeeld in klassen

inkomstenklasse in guldens		percentage beeldend kunstenaars
tot	5.000	4
5.000 -	10.000	5
10.000 -	15.000	5
15.000 -	25.000	28
25.000 -	50.000	42
50.000 -	100.000	12
100.000 -	150.000	3
meer dan	150.000	1
totaal		100

In Tabel 2/20 is te zien dat de verschillen van inkomsten naar inkomstenbron niet erg groot zijn. De kunstenaars met inkomsten uit opdrachten zijn wat gelijkverdeelde over de verschillende inkomstenklassen dan kunstenaars die werk hebben verkocht of uitgeleend. Deze laatste zitten wat vaker in de laagste inkomstenklassen.

Tabel 2/20 Percentage beeldend kunstenaars die in 1993 inkomsten uit opdrachten, verkoop of uitlenen en gebruiksrecht hebben gehad naar inkomstenklasse en inkomstenbron

bruto inkomsten	inkomstenbron			
	opdrachten %	verkoop vrij werk %	uitlenen en gebruiksrecht %	
tot	10.000	42	54	50
10.000 -	25.000	33	28	31
meer dan	25.000	25	18	19
totaal		100	100	100

Kosten van beroepsuitoefening

Voor de uitoefening van hun beroep moeten beeldend kunstenaars vaak hoge kosten maken. Materiaalkosten en huisvestingskosten zijn de grootste posten. De post afschrijvingen heeft betrekking op de aanschaf van apparatuur voor de directe uitoefening van het werk als beeldend kunstenaar in de periode 1989 tot en met 1993. Het meest genoemd werden (elektrisch) handgereedschap, foto- en reproductie-apparatuur, etspers, schildersezels, computers en lasapparatuur. Het betreft alleen apparatuur die momenteel nog wordt gebruikt. De levensduur is voor alle apparatuur op vijf jaar geschat.

Tabel 2/21 Totale beroepskosten van beeldend kunstenaars in 1993 in gulden en percentages

kostenpost	bedrag x 1 miljoen gld	percentage
materiaalkosten	43	33
huisvestingskosten	30	24
kosten van expositie(s)	6	5
verkoopkosten, reis- en verblijfkosten		
deelname aan beurzen	12	9
abonnementen op vakbladen, museumbezoek	3	2
telefoon- en faxkosten, porti	4	3
reparatie- en onderhoudskosten	3	2
afschrijvingen	5	4
overige kosten*	23	18
totaal	129	100

* inclusief werk door derden

Netto inkomsten

Om een idee te krijgen hoeveel beeldend kunstenaars in feite kunnen 'leven' van hun beroep, is het ook zinvol naar de netto inkomsten te kijken. Het begrip *netto inkomsten* wordt hier gedefinieerd als de *totale bruto inkomsten minus de gemaakte beroepskosten*. De (eventuele) te betalen sociale premies zijn hiervan niet afgetrokken. De netto inkomsten bestaan uit zowel inkomsten die verband houden met het beeldend kunstenaarschap, als inkomsten die daarbuiten vallen (uitkeringen, pensioen en ander werk).

Eerst worden de netto inkomsten beschouwd die direct of indirect verband houden met het beeldend kunstenaarschap. Dit zijn inkomsten uit opdrachten, verkoop en verhuur in Nederland en uit het buitenland, inkomsten uit subsidies en vergoedingen en tenslotte inkomsten uit bijvoorbeeld lesgeven of commissiewerk. Daarvan zijn afgetrokken de beroepskosten. De netto inkomsten die verband houden met het beeldend kunstenaarschap zijn derhalve voor de categorie beeldend kunstenaars als totaal f73 miljoen gulden (zie Tabel 2/22). Dit is gemiddeld per kunstenaar bijna f7.700 in 1993.

Tabel 2/22 Netto inkomsten in 1993 die direct of indirect verband houden met het beeldend kunstenaarschap

	bedrag x 1 miljoen gulden
bruto inkomsten in 1993 die verband houden met het beeldend kunstenaarschap	202
beroepskosten in 1993	- 129
netto inkomsten in 1993 die verband houden met het beeldend kunstenaarschap	73

In Tabel 2/23 volgt een overzicht van de netto inkomsten verdeeld in klassen. Daaruit blijkt dat van maar liefst 46% van de beeldend kunstenaars in 1993 de beroepskosten hoger waren dan de inkomsten (die verband houden met het beeldend kunstenaarschap). De vermelde inkomsten van de overige kunstenaars zijn niet verminderd met eventueel af te dragen sociale premies. In feite zijn de inkomsten dus nog lager.

Tabel 2/23 Percentage beeldend kunstenaars verdeeld naar netto inkomsten* die verband houden met het beeldend kunstenaarschap, in klassen

inkomstenklassen in gulden	percentage beeldend kunstenaars
negatief inkomen	46
0 - 5.000	18
5.000 - 10.000	10
10.000 - 15.000	5
15.000 - 25.000	7
25.000 - 50.000	10
50.000 - 100.000	3
meer dan 100.000	1
totaal	100

* met aftrek van beroepskosten en zonder aftrek van sociale premies

Naast inkomsten die verband houden met het beeldend kunstenaarschap, kunnen ook inkomsten worden verworven uit ander werk, uitkeringen en pensioenen. Bijna 70% heeft inkomsten uit één of meerdere van deze andere bronnen. Van de grootste groep (42%) bedragen deze inkomsten tussen de f25.000 en f50.000.

De totale netto inkomsten (inclusief inkomsten die geen verband hebben met het beeldend kunstenaarschap) in 1993 bedroegen f209 miljoen gulden³). Gemiddeld is dat f22.000 gulden per kunstenaar. Indien we de totale netto inkomsten verdelen in klassen (zie Tabel 2/24), dan heeft 8% van de beeldend kunstenaars een negatief inkomen, terwijl 42% inkomsten tussen de f15.000 en f25.000 heeft. Dat betekent dat voor een grote groep beeldend kunstenaars de inkomsten uit andere bronnen van essentieel belang zijn. Uit Tabel 2/23 blijkt immers dat zonder de inkomsten uit deze andere bronnen 46% een negatief inkomen heeft.

Tabel 2/24 Percentage beeldend kunstenaars verdeeld naar totale netto* inkomsten in 1993 in klassen

inkomstenklassen in guldens	percentage beeldend kunstenaars
negatief inkomen	8
0 - 5.000	7
5.000 - 10.000	5
10.000 - 15.000	12
15.000 - 25.000	42
25.000 - 50.000	19
50.000 - 100.000	6
meer dan 100.000	1
totaal	100

* met aftrek van beroepskosten en zonder aftrek van sociale premies

Aantal uren besteed aan het beeldend kunstenaarschap

Het aantal uren dat iemand aan het beeldend kunstenaarschap besteedt (inclusief lesgeven en commissiewerk), lijkt van invloed op de netto inkomsten. Het blijkt namelijk dat kunstenaars die tussen de 40 en de 60 uur gemiddeld per week werken, relatief vaker netto inkomsten hebben die vallen in de klassen vanaf f25.000 tot f100.000. Terwijl kunstenaars die tussen de 20 en 40 uur per week aan het kunstenaarschap besteden, relatief vaker minder dan f25.000 per jaar verdienen.

Van alle kunstenaars met een inkomen van f0 tot f5.000 besteedt 72% gemiddeld 20 tot 40 uur per week aan het beeldend kunstenaarschap, en 28% gemiddeld 40 tot 60 uur per week. Van alle kunstenaars die meer dan f100.000 per jaar verdienen, werkt 42% gemiddeld 40 tot 60 uur per week (zie ook Tabel 2/25).

³ (het verschil tussen totale bruto-inkomsten van 338 miljoen en de totale beroepskosten van 129 miljoen)

Tabel 2/25 Percentage beeldend kunstenaars naar netto inkomsten in klassen en gemiddeld aantal uren per week besteed aan het beeldend kunstenaarschap

inkomstenklassen	0 tot 20 uur	20 tot 40 uur	40 tot 60 uur	meer dan 60 uur	totaal
negatief inkomen	26	56	10	8	100
0 - 5.000	0	72	28	0	100
5.000 - 10.000	0	78	22	0	100
10.000 - 25.000	13	48	33	6	100
25.000 - 50.000	11	36	45	8	100
50.000 - 100.000	18	26	49	7	100
meer dan 100.000	6	52	42	0	100

2.4.2 Subsidies, stipendia en uitkeringen

Subsidies en beroepskostenvergoedingen

Subsidies, beroepskostenvergoedingen (tot 1 oktober 1993) en sinds 1994 het basisstipendium moeten worden aangevraagd bij de Stichting Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst (Fonds BKVB). Uit Tabel 2/26 blijkt dat 87% van de beeldend kunstenaars ten minste één maal een aanvraag heeft ingediend voor een van de bovengenoemde subsidiemogelijkheden. Van minder dan de helft (45%) van deze kunstenaars is een aanvraag minstens één maal gehonoreerd (Tabel 2/27).

Tabel 2/26 Percentage beeldend kunstenaars dat een aanvraag heeft ingediend voor subsidie

aantal malen aanvraag ingediend	percentage beeldend kunstenaars
nooit een aanvraag ingediend	13
1 maal	18
2 maal	17
3 maal	21
4 maal	10
5 maal	5
6 tot 10 maal	16
meer dan 10 maal	16
totaal	100

Tabel 2/27 Percentage beeldend kunstenaars waarvan een aanvraag voor subsidie is gehonoreerd (gegeven dat men een aanvraag heeft ingediend)

aantal malen aanvraag gehonoreerd	percentage beeldend kunstenaars
nooit een aanvraag gehonoreerd	55
1 maal	13
2 maal	13
3 maal	6
4 maal	5
5 maal	4
6 tot 12 maal	4
totaal	100

Uit Tabel 2/28 blijkt dat de waardering van de kunstenaars voor de behandeling van de aanvragen door het Fonds BKVB nogal verschilt. Van diegenen van wie de aanvraag wel eens is gehonoreerd, vindt 80% dat de behandeling van de aanvraag 'goed' tot 'matig' was, 6% meent dat de behandeling van de aanvraag 'slecht' was. Van de kunstenaars van wie de aanvraag nooit is gehonoreerd, geeft toch nog 29% de waardering 'goed' tot 'matig' en 34% geeft de waardering 'slecht'.

Tabel 2/28 Percentage beeldend kunstenaars en de waardering voor de behandeling van de aanvragen voor subsidie door het Fonds BKVB

waardering	percentage beeldend kunstenaars	
	aanvraag nooit gehonoreerd	aanvraag wel gehonoreerd
goed	8	60
matig	21	20
slecht	34	6
geen mening	37	14
totaal	100	100

De meningen over het subsidie-aanbod van het Fonds lopen nogal uiteen. Een kwart van alle beeldend kunstenaars vindt het subsidie-aanbod van het Fonds toereikend om te voorzien in de beroepskosten en de kosten voor levensonderhoud. Terwijl 47% zegt dat het aanbod onvoldoende is.

Basisstipendium

In 1994 heeft tot nu toe ongeveer 5% van de beeldend kunstenaars een basisstipendium toegevoerd gekregen. Daarbij dient te worden aangetekend dat niet iedereen een basisstipendium heeft

aangevraagd. De meningen over het functioneren van de regeling lopen ook hier weer uiteen. Uit Tabel 2/29 blijkt dat de meeste kunstenaars die daadwerkelijk een basisstipendium toegewezen hebben gekregen, tevreden zijn over de werking van de regeling (72%). Slechts 2% vindt dat de regeling slecht werkt. Van de kunstenaars die geen basisstipendium hebben toegewezen gekregen of niet hebben aangevraagd (te zamen 95%), geeft 25% aan dat de regeling slecht werkt. Over het algemeen kan worden gezegd dat de Regeling Basisstipendia positiever gewaardeerd wordt door de kunstenaars die gelden krijgen toegewezen.

Tabel 2/29 Mening van beeldend kunstenaars over de werking van de Regeling Basisstipendia

waardering	percentage beeldend kunstenaars	
	basisstipendium toegekend (5% van alle kunstenaars)	basisstipendium niet toegekend of niet aangevraagd (95% van alle kunstenaars)
goed	72	3
matig	15	8
slecht	2	25
geen mening	11	64
totaal	100	100

Bijstandsuitkeringen

Zoals bekend zijn veel beeldend kunstenaars, om in hun levensonderhoud te kunnen voorzien, afhankelijk van een bijstandsuitkering. In 1993 had de helft van alle beeldend kunstenaars een bijstandsuitkering. In het voorjaar van 1994 is dit gedaald naar 42%. Of deze daling kan worden toegeschreven aan een strenger optreden van de sociale dienst is niet met zekerheid te zeggen. Wel vindt 48% van de kunstenaars die zowel in 1993 als in 1994 een uitkering hadden dat de sociale dienst zich, vergeleken met vorig jaar, nu strenger opstelt.

Van diegenen die in 1993 wel en in 1994 geen bijstandsuitkering meer hadden, heeft 23% een basisstipendium toegewezen gekregen. Dat betekent dat de overige 77% om een andere reden de bijstand heeft verlaten.

Tabel 2/30 geeft een overzicht van het percentage mannen en vrouwen dat wel of geen uitkering had in 1993 naar inkomsten die verband houden met het beeldend kunstenaarschap. Hieruit wordt duidelijk dat er voor de groep met een negatief inkomen weinig verschillen bestaan tussen mannen en vrouwen.

Tabel 2/30 Percentage mannen en vrouwen dat wel of geen uitkering had in 1993 naar netto inkomsten die verband houden met het beeldend kunstenaarschap

inkomstenklassen in gulden	wel uitkering		geen uitkering	
	m	v	m	v
negatief inkomen	16,6	14,9	7,0	7,2
0 - 5.000	4,9	4,5	4,5	4,2
5.000 - 10.000	3,0	1,8	3,2	2,0
10.000 - 15.000	0,7	1,1	3,2	0,5
15.000 - 25.000	1,1	0,3	3,4	2,2
25.000 - 50.000	0,9	0,5	5,5	2,9
50.000 - 100.000	0	0	2,1	0,4
> 100.000	0	0	1,0	0,2

* met aftrek van beroepskosten en zonder aftrek van sociale premies

3 VERSCHILLEN IN BRUTO-INKOMSTEN VERKLAARD?

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de resultaten van een analyse beschreven die de hoogte probeert te verklaren van de bruto-inkomsten van de beeldend kunstenaars die mee hebben gedaan met de panel-enquête. De analyse wil met andere woorden een antwoord geven op de vraag waardoor het komt dat de ene kunstenaar meer verdient (succesvoller is?) dan de andere. Een aantal factoren kan daaraan ten grondslag liggen. Heeft dat bijvoorbeeld te maken met geslacht of leeftijd? Speelt het wel of niet hebben gevolgd van een kunstopleiding een rol? Maakt het uit hoe lang een kunstenaar zelfstandig werkzaam is? Zijn inspanningen op het gebied van public relations van belang voor de hoogte van de inkomsten?

Ongeveer 45%⁴⁾ van de beeldend kunstenaars die aan de panel-enquête deelnamen, had in 1993 een bijstandsuitkering. Deze kunstenaars verdienen met de uitoefening van het beeldend kunstenaarschap minder dan een bepaald minimum-inkomen. De variatie van het inkomen is bij deze kunstenaars niet zo groot, waardoor de hoogte van de inkomsten lastiger is te verklaren. Daarom is bij de analyse gekozen voor de volgende aanpak. Eerst is bepaald welke factoren van invloed zijn op de vraag of een kunstenaar wel of geen bijstandsuitkering ontvangt. Dit komt aan de orde in §3.2. Vervolgens is in §3.3 voor de groep *zonder* bijstandsuitkering geprobeerd te verklaren welke factoren van invloed zijn op de hoogte van de bruto-inkomsten en in welke mate. Omdat deze laatste groep niet willekeurig is samengesteld (niemand heeft immers een bijstandsuitkering), moet daarvoor worden gecorrigeerd. De gehanteerde analyse-methode⁵⁾ houdt daar rekening mee. De uitkomsten van de ene analyse zijn daarbij van invloed op de uitkomsten van de andere analyse en vice versa.

Alleen de gegevens die zijn verzameld door middel van de bereidheidsenquête of de panel-enquête zijn betrokken in beide analyses als mogelijk verklarende factoren. Door de analyses worden toevallige invloeden onderscheiden van systematische effecten. Factoren die niet bleken bij te dragen aan de verklaring van de vraag of een kunstenaar in 1993 een bijstandsuitkering had en aan de verklaring van de hoogte van de bruto-inkomsten van de kunstenaars zonder uitkering, zijn tijdens het verrichten van de analyses successievelijk geëlimineerd. De meest saillante daarvan komen in §3.2 en §3.3 uiteraard ook aan de orde.

---

⁴ Opgehoogd naar populatie-niveau had 50% van de kunstenaars in 1993 een bijstandsuitkering.

⁵ Verricht is een zogeheten gegeneraliseerde tobit-analyse, zie Amemiya, T. (1985), *Advanced econometrics*, Blackwell, Cornwall, pp. 385-387.

In §3.4 ten slotte wordt verslag gedaan van een (tevergeefse) poging om ook de kosten van een kunstenaar te betrekken in een verklarende statistische analyse.

3.2 Verklarende factoren voor wel of niet hebben van een bijstandsuitkering

Een vijftal factoren bleek een significante invloed te hebben op het wel of niet hebben van een bijstandsuitkering in 1993. Deze worden vermeld in Tabel 3/1. Bij de interpretatie van de gegevens in de tabel moet wel worden bedacht dat de verrichte analyse wel aangeeft of sprake is van een positief of negatief verband, maar geen 'uitspraak' kan doen over de *richting* van het verband. Met logisch denken kunnen onverwachte verbanden vaak worden verklaard, maar niet altijd.

Tabel 3/1 Factoren die van invloed zijn op het hebben van een bijstandsuitkering in 1993 en de richting van het verband

factoren met significante invloed	richting van het verband (+ of -)
- in 1993 vrij werk verkocht (dus niet in opdracht)	-
- aantal jaren zelfstandig werkzaam als beeldend kunstenaar	-
- contacten leggen/onderhouden met instellingen voor kunstuitleen	+
- deel van tijd besteed aan inspanningen om opdrachten te verwerven	+
- naambekendheid vergroten door vakbladen te interesseren	-

Kunstenaars die 'in 1993 vrij werk hebben verkocht' hebben een kleinere kans op het hebben van een bijstandsuitkering in 1993. Verder bleek, zoals ook mocht worden verwacht, dat kunstenaars die langer 'zelfstandig werkzaam zijn als beeldend kunstenaar' minder vaak een bijstandsuitkering hadden. De volgende twee factoren hebben, wat de richting van de verbanden met het hebben van een bijstandsuitkering betreft, op het eerste gezicht een onverwacht teken. Kunstenaars die 'contacten leggen en onderhouden met instellingen voor kunstuitleen' en 'meer tijd besteden aan inspanningen om opdrachten te verwerven' hebben een grotere kans een beroep te moeten doen op een bijstandsuitkering. Het kan echter zo zijn dat kunstenaars juist deze activiteiten ontplooiën, omdat ze niet zo succesvol zijn (en daardoor een bijstandsuitkering nodig hebben). Tot slot was er een positief verband tussen 'het vergroten van de naambekendheid door vakbladen te interesseren' en het geen beroep hoeven doen op een bijstandsuitkering.

Een aantal niet in Tabel 3/1 factoren bleek derhalve geen duidelijke invloed te hebben op het hebben van een bijstandsuitkering. Geen invloed hadden bijvoorbeeld de factoren 'geslacht', 'leeftijd', 'niet of wel opleiding gevolgd (in laatste geval al dan niet met diploma)'. Ook bleek geen invloed te hebben hoe vaak een aanvraag voor subsidie bij het Fonds BKVB is gehonoreerd in relatie tot het aantal malen

dat een aanvraag werd ingediend. Tot slot had de factor 'aantal uren per week besteed aan kunstenaarschap' geen invloed op het wel of niet nodig hebben van een bijstandsuitkering.

3.3 Verklarende factoren voor verschillen in inkomsten van kunstenaar

Met de verrichte analyses kunnen uiteindelijk verklaringen worden gegeven voor verschillen in bruto-inkomsten van kunstenaars die in 1993 geen bijstandsuitkering hadden. Het betreft hier inkomsten uit opdrachten, uit verkoop van vrije werken en vergoedingen voor uitlenen of gebruiksrecht van kunstwerken zowel in Nederland als in het buitenland (zie vragen 2 en 3 van de panelenquête). De beste gevonden regressie-vergelijking geeft een behoorlijke verklaring voor de verschillen in inkomsten van kunstenaars⁶). De factoren die een significante⁷) invloed op de bruto-inkomsten hadden staan vermeld in Tabel 3/2. Tevens is de omvang van het effect weergegeven.

Tabel 3/2 Factoren met significante invloed op de hoogte van de bruto-inkomsten van de kunstenaar

factoren	invloed op bruto-inkomsten kunstenaar
<i>dummy-variabelen</i>	% verschil in bruto-inkomsten voor groep kunstenaars waarop variabele wel van toepassing is t.o.v. groep waarop variabele niet van toepassing is
- opdrachten in 1993	169%
- uitlenen of gebruiksrecht in 1993	64%
- contacten leggen/onderhouden met bemiddelaars	81%
- organiseren van eigen exposities/tentoonstellingen	-13%
- persberichten schrijven/verzenden	1%
<i>continue variabele</i>	verschil in bruto-inkomsten in <i>f</i> per jaar voor groep kunstenaars die gemiddeld één uur per week meer werken
- gemiddeld aantal gewerkte uren per week	<i>f</i> 75

Het is niet zo vreemd dat zowel het hebben van opdrachten als vergoedingen voor uitlenen of gebruiksrecht een positief verband heeft met de hoogte van de bruto-inkomsten. Opvallend is wel dat de soortgelijke factor 'inkomsten uit verkoop van vrije werken in 1993' niet in de tabel vermeld mocht worden. Verkoop van vrije werken is volgens de analyse namelijk geen voldoende garantie gebleken voor duidelijk hogere bruto-inkomsten; opdrachten en vergoedingen voor uitlenen of gebruiksrecht wel.

⁶ $R^2=0.40$. Dat wil zeggen dat 40% van de verschillen is te verklaren met het gevonden verband.

⁷ De kans is kleiner dan 5% dat het effect aan het toeval is te wijten.

Uit Tabel 3/2 blijkt dat de kunstenaar met inkomsten uit opdrachten in 1993 bruto-inkomsten had die 169% hoger waren dan die van kunstenaars zonder inkomsten uit opdrachten in 1993. De kunstenaar met opdrachten verdiende met andere woorden bijna 2,7 keer zoveel als de kunstenaar zonder opdrachten.

Ook blijkt uit Tabel 3/2 dat de kunstenaar met inkomsten uit uitlenen of gebruiksrecht in 1993 bruto-inkomsten had die 64% hoger waren dan die van kunstenaars zonder inkomsten uit uitlenen of leasen in 1993. De kunstenaar met inkomsten uit uitlenen of gebruiksrecht verdiende met andere woorden ruim 1,6 zoveel als de kunstenaar zonder inkomsten uit uitlenen of gebruiksrecht.

Contacten leggen en onderhouden met personen en instanties die helpen bij de verkoop van werk lijkt altijd nuttig. Uit de analyse bleek echter dat alleen contacten met bemiddelaars invloed hadden op de hoogte van de bruto-inkomsten; contacten met galeriehouders, kunsthandelaren of instellingen voor kunstuitleen daarentegen niet. Onder bemiddelaars moet men onder meer kunstadviseurs en kunstadviesbureau's verstaan. Het aantal bemiddelaars is de laatste tien jaar beduidend toegenomen. In 1992 waren er naar schatting 100 commerciële bedrijven die zich bezig hielden met bemiddeling en advies op het gebied van de beeldende kunst. Zij richten zich vooral op het bedrijfsleven. In Tabel 3/2 is te lezen dat kunstenaars die contacten hadden met bemiddelaars, 81% hogere bruto-inkomsten hadden dan kunstenaars zonder dergelijke contacten.

Er bleek ook een factor een significant negatief verband te hebben met de hoogte van de bruto-inkomsten: 'organiseren van eigen exposities/tentoonstellingen'. Het is natuurlijk niet zo dat deze activiteit *zorgen* voor minder inkomsten en daarom moet worden afgeraden. Meer voor de hand ligt de verklaring dat kunstenaars die niet zo succesvol zijn in het verwerven van hoge inkomsten, in meerdere mate eigen exposities en tentoonstellingen organiseren. Kunstenaars die eigen exposities en tentoonstellingen organiseerden hadden 13% minder bruto-inkomsten, vergeleken met kunstenaars die dat niet deden.

De invloed van significante factoren kan ook uiterst klein zijn. Een voorbeeld daarvan is het schrijven en verzenden van persberichten. Beeldend kunstenaars die dat ondernamen in 1993 hadden slechts 1% hogere bruto-inkomsten ten opzichte van de kunstenaars die het achterwege lieten.

Tot slot blijkt uit Tabel 3/2 dat de kunstenaar die per week gemiddeld een groter aantal uren werkt, op jaar-basis meer bruto-inkomsten genereert. Hard werken wordt dus beloond. De mate waarin is alleen niet erg groot. De kunstenaar die 1 uur per week meer werkt, heeft f375 meer aan bruto-inkomsten in een jaar.

Factoren zonder invloed op bruto-inkomsten

Er is een aantal min of meer opvallende factoren die geen invloed bleken te hebben op de hoogte van de bruto-inkomsten van de kunstenaar. De factoren geslacht en leeftijd deden er bijvoorbeeld kennelijk niet toe. Ook de meest beoefende techniek bleek geen directe aanleiding voor duidelijke verschillen in inkomsten. Hetzelfde geldt voor de vraag of een kunstenaar een opleiding aan een academie voor beeldende kunst heeft gevolgd (met of zonder diploma). Tot slot bleek het aantal jaren werkervaring geen duidelijke invloed te hebben op de hoogte van de bruto-inkomsten.

3.4 Verschillen tussen kunstenaars in inkomsten minus kosten niet te verklaren

Er is ook geprobeerd om de verschillen tussen bruto-inkomsten en kosten (zie vraag 4 en 5 van de panel-enquête) te verklaren. Theoretisch is dat een voor de hand liggende exercitie, maar in de praktijk was dat niet mogelijk. De oorzaak daarvan is de enorme, schijnbaar willekeurige variatie in de hoogte van de kosten die de deelnemers aan de panelenquête hebben ingevuld.

Er is een aantal verklaringen voor deze verschillen. Ten eerste heeft de ene kunstenaar alles uitgebreid laten uitzoeken door zijn of haar boekhouder en de andere niet. Ten tweede heeft de ene kunstenaar bijna alle mogelijke uitgaven als kosten van beroepsuitoefening beschouwd en de andere niet. Zo beschouwde de ene kunstenaar bij wijze van spreken alle met de auto verreden kilometers als noodzakelijk voor de uitoefening van het beroep en de andere kunstenaar niet. Het is niet na te gaan in welke mate dat in de praktijk inderdaad het geval is. Verder zijn er nogal wat kunstenaars die werk dat is uitbesteed aan derden (terecht) als kostenpost opvoeren, en andere kunstenaars hebben dat niet gedaan (omdat het nu eenmaal niet van toepassing was). De kosten van uitbesteed werk aan derden ten behoeve van de creatie van een kunstwerk kan in het geval van ijzergieten liefst f10.000 à 15.000 per jaar belopen. Een laatste voorbeeld van verschillen in de hoogte van de opgaven van kosten betreft de post 'huisvestingskosten'. De ene kunstenaar betaalt f1.500 per jaar aan atelierkosten, de ander betaalt meer dan f24.000 per jaar.

Resumerend zijn er grote verschillen in kosten tussen kunstenaars. Het onderzoek geeft hier een goed inzicht in. Door de grote verschillen bleek het niet mogelijk om de verschillen in netto-inkomsten (bruto-inkomsten minus kosten) met statistische analyses goed te verklaren.

4 CONCLUSIES

In dit afsluitende hoofdstuk staan de belangrijkste onderzoeksbevindingen op een rijtje:

conclusies over persoonlijke kenmerken

- de meeste beeldend kunstenaars in Nederland zijn mannen (58%);
- de meeste beeldend kunstenaars in Nederland zijn tussen de 35 en 49 jaar oud (57%);
- er zijn bijna geen kunstenaars jonger dan 25 jaar of ouder dan 65 jaar (te zamen 2%);
- ruim 80% van de kunstenaars heeft meer dan 5 jaar werkervaring;
- ruim de helft van de beeldend kunstenaars heeft meer dan 10 jaar werkervaring;

conclusies over het beeldend kunstenaarschap in de praktijk

- drie kwart van de kunstenaars heeft met succes een opleiding aan een academie voor beeldende kunst voltooid (76%);
- als belangrijkste techniek wordt door 62% van de kunstenaars 'schilderkunst/tekenen' beschouwd;
- liefst 41% van de kunstenaars werkt meer dan 40 uur per week;
- 72% van de kunstenaars besteedt hooguit 10% van de werktijd aan acquisitiewerkzaamheden;

conclusies over financiële aspecten

- 15% van alle beeldend kunstenaars heeft in 1993 geen inkomsten uit opdrachten, verkoop van vrij werk en uitlenen of gebruiksrecht;
- van de groep zonder inkomsten uit opdrachten, verkoop van vrij werk en uitlenen of gebruiksrecht had 75% een bijstandsuitkering in 1993;
- 36% van alle beeldend kunstenaars had in 1993 inkomsten uit opdrachten. De totale bruto inkomsten uit opdrachten bedragen f 43.450.000;
- 74% van alle beeldend kunstenaars had in 1993 inkomsten uit verkoop van vrij werk. De totale bruto inkomsten uit verkopen van vrij werk bedragen f 73.438.000;
- 46% van alle beeldend kunstenaars had in 1993 inkomsten uit uitlenen of gebruiksrecht. De totale bruto inkomsten uit uitlenen of gebruiksrecht bedragen f 13.214.000;
- van de potentiële opdrachtgevers hebben bedrijven en gemeenten in 1993 het meeste geld besteed aan opdrachten aan kunstenaars (respectievelijk 16,4 en 10,4 miljoen gulden);

- ministeries betalen in geval van opdrachtverlening het gemiddeld hoogste bedrag per kunstenaar (in 1993 gemiddeld meer dan f 15.000 per kunstenaar met minstens één ministeriële opdracht);
- in geld uitgedrukt zijn particulieren de belangrijkste kopers van vrije werken, gevolgd door bedrijfsleven en overheid (respectievelijk 46,5 en 10,5 en 9,2 miljoen gulden in 1993);
- de totale bruto inkomsten die verband houden met het beeldend kunstenaarschap bedragen f202 miljoen gulden, dat is 60% van de totale bruto inkomsten;
- de totale bruto inkomsten die geen verband hebben met het beeldend kunstenaarschap bedragen f136 miljoen gulden, dat is 40% van de totale bruto inkomsten;
- de beroepskosten van beeldend kunstenaars in Nederland bedragen in totaal f129 miljoen gulden;
- een derde deel van die kosten bestaat uit materiaalkosten (43 miljoen gulden), een kwart uit huisvestingskosten (30 miljoen gulden);
- de bruto inkomsten (zonder aftrek van sociale premies) die verband houden met het beeldend kunstenaarschap (202 miljoen gulden) minus de beroepskosten (129 miljoen gulden) bedragen f73 miljoen gulden, dit is gemiddeld f7.700 per kunstenaar;
- 46% van de beeldend kunstenaars heeft in 1993 hogere beroepskosten dan bruto-inkomsten in verband met het beeldend kunstenaarschap;
- de totale bruto inkomsten (zonder aftrek van sociale premies, maar met inkomsten die géén verband houden met het beeldend kunstenaarschap) minus de beroepskosten bedragen f209 miljoen gulden, dit is gemiddeld f22.000 per kunstenaar;
- 8% van de beeldend kunstenaars heeft in 1993 hogere beroepskosten dan totale bruto-inkomsten;
- 50% van alle beeldend kunstenaars heeft een bijstandsuitkering in 1993, in het voorjaar van 1994 was het aandeel gedaald tot 42%;
- van de kunstenaars die in 1993 wel en in 1994 geen bijstandsuitkering hadden, heeft 23% een basisstipendium toegewezen gekregen;

conclusies over verklaringen van verschillen in bruto-inkomsten

- een significant kleinere kans op het beroep moeten doen op een bijstandsuitkering hebben kunstenaars die in 1993 vrij werk hebben verkocht, kunstenaars die relatief langer zelfstandig werkzaam zijn en kunstenaars die hun naambekendheid proberen te vergroten door vakbladen te benaderen;

stenaars die contacten leggen/onderhouden met instellingen voor kunstuitleen en kunstenaars die relatief veel tijd besteden aan inspanningen om opdrachten te verwerven;

- de kunstenaars met opdrachten verdienden bijna 2,7 keer zoveel als de kunstenaars zonder opdrachten;
- de kunstenaars met inkomsten uit uitlenen of gebruiksrecht verdienden ruim 1,6 keer zoveel als de kunstenaars zonder inkomsten uit uitlenen of gebruiksrecht;
- kunstenaars met contacten met bemiddelaars hadden bruto-inkomsten die 81% hoger waren dan die van kunstenaars zonder die contacten.

BIJLAGE 1 VERANTWOORDING

Voor de opzet van het panel beeldend kunstenaars moest eerst een groep kunstenaars bereid worden gevonden om aan de eerste ronde van het panel-onderzoek mee te doen. Daartoe is in april 1994 eerst een zogeheten bereidheidsenquête gehouden onder een omvangrijke, representatieve steekproef van 2.000 beeldend kunstenaars.

Deze steekproef is getrokken uit een data-bestand van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen dat in beheer is bij het IVA uit Tilburg. Hierin zitten alle in Nederland wonende beeldend kunstenaars die in het verleden te maken hebben gehad met minstens één van de acht in het bestand onderscheiden zogenoemde rijksinstrumenten. Volgens insiders zijn dat praktisch alle beeldend kunstenaars in Nederland. De acht instrumenten zijn:

- individuele subsidies;
- beroepskostenvergoeding;
- rijksaankopen;
- museumaankopen;
- opdrachtenbeleid;
- rijksgebouwendienst;
- praktijkbureau;
- rentesubsidieregeling.

De steekproef van 2.000 beeldend kunstenaars is gestratificeerd getrokken naar drie strata:

1. geen aanvraag ingediend voor 'individuele subsidies' of 'beroepskostenvergoeding' en ook niet in aanmerking gekomen voor de overige zes instrumenten in de jaren 1991 of 1992;
2. in aanmerking gekomen voor een van de acht instrumenten in 1991 of 1992;
3. niet in aanmerking gekomen voor een van de acht instrumenten in 1991 of 1992, maar dat wel geprobeerd.

Beeldend kunstenaars kunnen een beroep hebben gedaan op meer dan één regeling. De tweede groep is daarom nog verder onderscheiden in 2a (in aanmerking gekomen voor één bron), 2b (in aanmerking gekomen voor twee bronnen) en 2c (in aanmerking gekomen voor minstens drie bronnen). Voorts zijn de beeldend kunstenaars uit de subgroepen 2a, 2b en 2c verdeeld in tien categorieën (decielen), elk met ongeveer een gelijk aantal kunstenaars op grond van de hoogte van hun totale honoraria uit de acht regelingen. In de eerste categorie zitten kunstenaars die het minst hebben ontvangen en zo verder tot en met de tiende categorie met degenen die het meest hebben ontvangen. Voor de steekproef zijn uit subgroep 2a in totaal 592 beeldend kunstenaars random getrokken naar rato van het aantal kunstenaars in de tien decielen van de deelpopulatie waarin 2.551 kunstenaars zitten (zie Tabel B1/1). Het IVA heeft er voor gezorgd dat er voor elk van de strata geen

statistisch significante verschillen waren tussen samenstelling van de populatie en de steekproef wat betreft de factor leeftijd en de factor 'woont in één van de vier grote steden'.

Tabel B1/1 Het aantal beeldend kunstenaars in het bestand en in de steekproef

groep	decielcode	hele populatie (N)	steekproef (n)	paneldeelnemers
1	1	3.224	400	69
2a	2 t/m 11	2.547	592	158
2b	12 t/m 21	435	435	113
2c	22 t/m 31	173	173	44
3	32	3.118	400	97
totaal		9.497	2.000	481

Er werden in de bereidheidsenquête zowel enige persoonlijke achtergrondgegevens gevraagd (geslacht, leeftijd) als gegevens die betrekking hebben op het kunstenaarschap (o.m. meest beoefende technieken, opleiding). De respons op de bereidheidsenquête was bevredigend. Meer dan de helft (om precies te zijn 52%) heeft op tijd een ingevuld vragenformulier teruggezonden. Het merendeel hiervan (bijna 70%, dat zijn 711 kunstenaars) verklaarde zich bereid om jaarlijks aan het panel-onderzoek mee te doen. Deze kunstenaars hebben vervolgens in juni 1994 de eerste uitgebreide vragenlijst toegestuurd gekregen. Omdat de respons hierop aanvankelijk tegenviel (ongeveer een derde deel van de 711 potentiële deelnemers had het vragenformulier op tijd teruggezonden) zijn alle tot dan toe niet responderende kunstenaars telefonisch benaderd met het vriendelijke verzoek om alsnog het vragenformulier in te vullen en op te sturen.

Uiteindelijk deden 481 kunstenaars mee met de eerste panelronde. Er is gecontroleerd⁸⁾ in welke mate deze kunstenaars afweken van de deelnemers aan de bereidheidsenquête die *niet* aan het panel hebben deelgenomen (ongeacht of ze het hadden 'beloofd'). Over het algemeen waren de verschillen tussen beide categorieën niet groot⁹⁾. Er bleken slechts afwijkingen bij de antwoorden op de vragen 2,6 en 7. Beeldend kunstenaars met de volgende kenmerken hadden een grotere kans om mee te doen aan de panelenquête: 'heeft in 1993 werk in opdracht vervaardigd', 'leeftijd boven de 65 jaar', 'actief in schilderen, plastiek/beeldhouwen en in installatie-techniek'. Alleen de eerste factor bleek een significante invloed te hebben op de bruto-inkomsten van de kunstenaar.

⁸⁾ met een zogeheten logit-analyse

⁹⁾ De statistische maat voor de verklaring van de variatie tussen beide categorieën (McFadden's R²) is heel laag: 0.04.

Er waren ook kunstenaars die wel in de steekproef van 2.000 zaten, maar niet aan de bereidheids-enquête deel namen. Het kan zijn dat deze groep wat betreft bepaalde kenmerken afwijkt van de deelnemers aan het panel. Dat kunnen wij niet nagaan, omdat over die kunstenaars weinig gegevens voorhanden zijn. Als er echter weinig kunstenaars met bepaalde decielcodes mee hebben gedaan aan de bereidheidsenquête, wordt daar voor gecorrigeerd door de samenstelling van de weegfactor.

Ten slotte is gecontroleerd of de deelnemers aan het panel afweken van de populatie wat betreft de factor leeftijd. Deze controle is verricht voor elk van de vijf groepen (1, 2a, 2b, 2c en 3). Met 99% zekerheid zijn er geen significante verschillen tussen de populatie en de paneldeelnemers wat betreft leeftijd.

Al deze inspanningen zijn gedaan om uiteindelijk uitspraken te kunnen doen over de totale populatie beeldend kunstenaars in Nederland. De antwoorden van de deelnemers aan het panelonderzoek zijn in twee stappen opgehoogd naar landelijk niveau. Ten eerste is vermenigvuldigd met de voor de betreffende kunstenaar relevante verhouding N/n (er zijn vijf groepen onderscheiden en daarom ook vijf verschillende weegfactoren N/n). Ten tweede is vermenigvuldigd met de volgende factor: aantal kunstenaars in steekproef gedeeld door het aantal kunstenaars dat aan het panel heeft deelgenomen (n^*). In Tabel B1/2 is te zien welke weegfactoren zijn toegekend aan welke groepen beeldend kunstenaars.

Tabel B1/2 Aan beeldend kunstenaars toegekende weegfactoren per decielcode*

decielcode	aantal in populatie N	aantal paneldeelnemers	weegfactor
01	3.224	69	46,72
02	257	10	25,70
03	251	18	13,94
04	125	7	17,86
05	386	26	14,85
06	254	14	18,14
07	375	30	12,50
08	135	7	19,29
09	255	17	15,00
10	253	16	15,81
11	256	13	19,69
12	43	9	4,78
13	44	13	3,38
14	43	13	3,31
15	44	18	2,44
16	43	9	4,78
17	44	12	3,67
18	44	11	4,00
19	43	10	4,30
20	44	8	5,50
21	43	10	4,30
22	17	5	3,93
23	17	4	3,93
24	18	2	3,93
25	17	4	3,93
26	17	8	3,93
27	18	7	3,93
28	17	4	3,93
29	18	4	3,93
30	17	1	3,93
31	17	5	3,93
32	3118	97	32,14
totaal	9.497	481	

* Vanwege de kleine aantallen respondenten per deciel hebben de kunstenaars in groep 2c (met decielcodes 22 tot en met 31) dezelfde weegfactor gekregen.

BIJLAGE 2 BRIEVEN EN VRAGENLIJSTEN

aan beeldend kunstenaars in Nederland

uw kenmerk

Amsterdam 15 maart 1994

ons kenmerk PH/JvdW/8235/2060

betreft: **opzet panelonderzoek**

Geachte heer, mevrouw,

De laatste tijd wordt er veel gediscussieerd over de gevolgen van het overheidsbeleid voor beeldend kunstenaars en over de mogelijkheden die de markt hen biedt. Kunstenaars zouden, hoe moeilijk dat ook is, na verloop van tijd in hun eigen onderhoud moeten kunnen voorzien. Of en in welke mate dat kan lukken, is eigenlijk nauwelijks bekend. *De enigen die daarover iets kunnen vertellen zijn de beeldend kunstenaars zelf.* Zij weten immers hoeveel zij verkopen aan particulieren, galeries, bedrijven en instellingen en hoeveel werk zij in bruikleen afstaan.

Het idee is nu om bij een steekproef onder beeldend kunstenaars in Nederland gedurende een aantal jaren gegevens te verzamelen over de beeldende-kunstmarkt. Bij een dergelijke steekproef spreken we ook wel van een panel; dit is een representatieve groep van, in dit geval beeldend kunstenaars, die één keer per jaar een korte vragenlijst invult. Het doel hiervan is:

- bepalen van de omvang van de markt voor beeldend kunstenaars;
- ramen van de inkomensontwikkeling van beeldend kunstenaars;
- het effect nagaan van specifieke overheidsmaatregelen;
- nagaan welke groepen beeldend kunstenaars van die maatregelen profiteren;
- nagaan wie daar juist hinder van ondervinden (bijv. vanwege hun leeftijd, beoefende kunststijl, e.d.);
- formuleren van aanbevelingen voor overheidsbeleid.

Inzicht in de gevolgen van het gevoerde overheidsbeleid en in de mogelijkheden van de beeldende kunstmarkt is buitengewoon belangrijk, ook voor de kunstenaars zelf. Daarom is de SEO (Stichting voor Economisch Onderzoek der Universiteit van Amsterdam) gevraagd om onderzoek te doen onder kunstenaars. Dit hebben wij al meer gedaan, bijvoorbeeld bij balletdansers en ontwerpers.

SEO

vervolg brief aan beeldend kunstenaars, kenmerk PH/JvdW/8235/2060, d.d. 15 maart 1994

Behalve deze brief sturen wij u een korte vragenlijst. Met deze vragenlijst willen we vooral nagaan *of* beeldend kunstenaars *bereid zijn* voor enkele jaren deel te nemen aan een dergelijk panel. Vier zaken staan daarbij centraal:

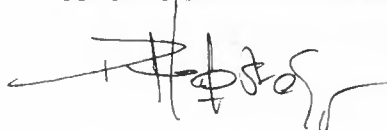
1. deelnemers aan het panel blijven absoluut anoniem. Alleen de onderzoekers van de SEO weten wie wordt benaderd. De enquêteformulieren worden daarna zonder persoonsgegevens verwerkt tot tabellen en overzichten. Niemand buiten de SEO krijgt inzicht in de gegevens van een individuele beeldend kunstenaar;
2. de enquêtes zelf zullen eenvoudig zijn. Geen overbodige vragen, geen vervelende details. De kern van de enquête zal bestaan uit het verzamelen van inkomensgegevens;
3. deelnemers aan het panel krijgen na verloop van tijd een samenvatting van interessante onderzoeksresultaten;
4. deelnemers krijgen voor hun deelname aan het panel een financiële vergoeding (max. f 50).

Wij vragen u vriendelijk, maar met klem, de bijgevoegde vragenlijst in te vullen, *óók* als u *niet* wilt deelnemen aan het panel. We hebben met andere woorden van *iedereen* achtergrondgegevens nodig. Pas dan kunnen we goed bepalen of de kunstenaars die willen deelnemen, representatief zijn voor de groep beeldend kunstenaars als geheel. De deelnemers aan het panel worden te zijner tijd benaderd.

Wij hopen dat u even de tijd neemt om de korte vragenlijst in te vullen. U kunt deze aan ons terugsturen in de bijgevoegde antwoordenvolp (een postzegel is niet nodig), liefst *vóór* 1 april. Uw gegevens worden uiteraard vertrouwelijk behandeld. Wilt u nog extra informatie, dan kunt u telefonisch contact met mij opnemen (020 - 6242412).

Met vriendelijke groet,

Stichting voor Economisch Onderzoek
der Universiteit van Amsterdam

Peter Hopstaken

Bijlagen: vragenlijst + antwoordenvolp

1. Heeft u in 1993 vrij werk op het gebied van beeldende kunst verkocht? (dus niet in opdracht vervaardigd) ₁ ja ₂ nee
2. Heeft u in 1993 werk in **opdracht** vervaardigd? ₁ ja ₂ nee
3. Had u in 1993 werk in bruikleen uitstaan bij artotheken of andere uitleeninstellingen? ₁ ja ₂ nee
- 3a. Zo ja, heeft u daarmee in 1993 inkomsten verworven? ₁ ja ₂ nee
4. Heeft u in 1993 met uw werk geëxposeerd? ₁ ja ₂ nee
5. U bent een ₁ man ₂ vrouw
6. In welke leeftijdscategorie valt u?
- ₁ tot en met 24 jaar
- ₂ 25 tot en met 34 jaar
- ₃ 35 tot en met 49 jaar
- ₄ 50 tot en met 64 jaar
- ₅ 65 jaar en ouder
7. Kunt u hieronder, in volgorde van belangrijkheid, uw **meest beoefende** technieken (maximaal drie) aangeven? U kunt een cijfer (1, 2 of 3) in de hokjes plaatsen:
 1 = de meest beoefende techniek;
 2 = de op één na belangrijkste techniek;
 3 = de op twee na belangrijkste techniek.
 Wanneer u in 1993 niet actief bent geweest als beeldend kunstenaar kunt u dit ook aangeven.
- _A Ik ben in 1993 niet actief geweest als beeldend kunstenaar
☐ ₁ schilderkunst / tekenen	☐ ₇ grafische technieken
☐ ₂ plastiek / beeldhouwen	☐ ₈ keramiek
☐ ₃ sierraadkunst	☐ ₉ textiel
☐ ₄ foto / film / video	☐ ₁₀ installatie
☐ ₅ grafische vormgeving	☐ ₁₁ industriële vormgeving
☐ ₆ murale, monumentale vormgeving, omgevingskunst	☐ ₁₂ cartoons/strips/boekillustraties

8. Heeft u een opleiding aan een academie voor beeldende kunst gevolgd?

- ₁ ja, met diploma   ₂ ja, zonder diploma   ₃ nee

9. Sinds wanneer werkt u als zelfstandig beeldend kunstenaar?   Sinds 19 . . . .

Zoals in de brief staat vermeld willen wij een panel opzetten waarbij beeldend kunstenaars naar hun ervaringen, werkzaamheden en inkomsten zullen worden gevraagd.

---

10. Wilt u deelnemen aan zo'n panel?

- ₁ ja, ik zou willen deelnemen aan het panel
₂ nee, ik zou niet willen deelnemen aan het panel

---

*Wij willen graag weten wie wij **wel** en wie wij **niet** kunnen benaderen voor het panel. Daarom verzoeken wij u het volgende in te vullen.*

(NB: buiten de SEO krijgt niemand inzicht in gegevens van individuele beeldend kunstenaars!)

naam .....

adres .....

postcode ..... woonplaats .....

telefoon ..... - .....

Ruimte voor algemene opmerkingen

.....

.....

.....

Wij danken u hartelijk voor het invullen van de vragenlijst. Wij verzoeken u deze liefst vóór 20 april aan ons terug te sturen in de antwoordenvlop (een postzegel is niet nodig).

SEO VRAGENLIJST BEELDEND KUNSTENAARS 1994

Amsterdam, juni 1994

Geachte mevrouw, heer,

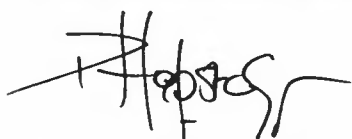
Onlangs kregen wij uw ingevulde vragenformulier retour, waaruit tot ons genoegen bleek dat u bereid bent om aan het panelonderzoek mee te doen. Dat houdt simpelweg in dat u van ons één keer per jaar een vragenlijst krijgt toegezonden. De meeste vragen gaan steeds over uw inkomsten en kosten in verband met uw beroep als beeldend kunstenaar. Ook worden er enkele vragen over het actuele kunstbeleid gesteld.

Hierbij ontvangt u de vragenlijst voor het jaar 1994. Zoals in een vorige brief is aangekondigd, krijgt u voor het invullen van deze lijst een financiële vergoeding. Wij hebben van onze opdrachtgevers (ministerie van WVC en de Stichting Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst) daarvoor een vast budget toegewezen gekregen. De exacte hoogte van de vergoeding per kunstenaar hangt daardoor af van het uiteindelijke aantal deelnemers.

Wilt u nog extra informatie, dan kunt u telefonisch contact opnemen met Heidi Meulenbeek (020 - 6242412). Bij haar afwezigheid kunt u met mij contact opnemen.

Met vriendelijke groet,

Stichting voor Economisch Onderzoek
der Universiteit van Amsterdam

Peter Hopstaken

1. Had u als beeldend kunstenaar bruto inkomsten uit de volgende bronnen in 1993?

- inkomsten uit opdrachten	☐ ja	☐ nee
- inkomsten uit verkoop van vrije werken	☐ ja	☐ nee
- inkomsten door uitlenen of leasen	☐ ja	☐ nee

Indien u alle vragen met "nee" heeft beantwoord kunt u verder gaan met vraag 3 (zie blz. 3)

---

2. Wat waren uw bruto-inkomsten in **1993 in Nederland** uit:

a. opdrachten, b. verkopen en c. verhuren/uitlenen/gebruiksrecht?

bruto-inkomsten

a. OPDRACHTEN:

- van ministeries (Rijk)	f .....
- van provincies	f .....
- van gemeenten	f .....
- van stichtingen	f .....
- van musea	f .....
- van bedrijven	f .....
- van particulieren	f .....

b. VERKOPEN:

aan rijk, provincie of gemeente

- via galleries of kunsthandel	f .....
- via art-consultancy, of andere bemiddelaars	f .....
- via kunstuitlenen	f .....
- via atelier (uit voorraad, dus zonder bemiddeling)	f .....

aan bedrijven

- via galleries of kunsthandel	f .....
- via art-consultancy, of andere bemiddelaars	f .....
- via kunstuitlenen	f .....
- via atelier (uit voorraad, dus zonder bemiddeling)	f .....

vervolg b. VERKOPEN:*bruto-inkomsten***aan particulieren**

- via galeries of kunsthandel *f* .....
- via art-consultancy, of andere bemiddelaars *f* .....
- via kunstuitlenen *f* .....
- via atelier (uit voorraad, dus zonder bemiddeling) *f* .....

aan stichtingen

- via galeries of kunsthandel *f* .....
- via art-consultancy, of andere bemiddelaars *f* .....
- via kunstuitlenen *f* .....
- via atelier (uit voorraad, dus zonder bemiddeling) *f* .....

aan musea

- via galeries of kunsthandel *f* .....
- via art-consultancy, of andere bemiddelaars *f* .....
- via atelier (uit voorraad, dus zonder bemiddeling) *f* .....

overige verkopen rechtstreeks aan

- **niet**-commerciële uitleeninstellingen *f* .....
- commerciële uitleeninstellingen *f* .....
- galerie, kunsthandel of art-consultancy *f* .....

c. VERHUREN/UITLENEN/GEBRUIKSRECHT:

- gebruiksrecht (bijv. publicatievergoeding) *f* .....
- via **niet**-commerciële uitleeninstellingen (SBK's, e.d.) *f* .....
- via commerciële uitleeninstellingen *f* .....
- door u zelf georganiseerde uitleen/leasing *f* .....

3. Hoe hoog waren uw overige totale bruto-inkomsten in 1993 (nog niet in eerdere vragen behandeld)?

bruto-inkomsten

- subsidies en/of vergoedingen voor beeldend kunstenaars *f* .....
- opdrachten, verkoop, publicatierechten en verhuur **in het buitenland** *f* .....
- inkomsten in verband met het beeldend kunstenaarschap (zoals lesgeven, werk voor commissies, advisering) *f* .....
- inkomsten die **niet** te maken hebben met uw beeldend kunstenaarschap (ander werk, uitkeringen, pensioen e.d.) *f* .....

4. Heeft u in de periode 1989-1993 apparatuur gekocht voor de directe uitvoering van uw werk als beeldend kunstenaar? Zo nee, gaat u dan naar vraag 5. Zo ja, kunt u dan, alléén voor de apparatuur die u momenteel nog gebruikt, hieronder aangeven wat u ervoor betaald heeft en in welk jaar dat was? **(voorbeelden: oven, drukpers, tekentafel en computer)**

<i>omschrijvingapparatuur</i>	<i>prijs</i>	<i>jaar van aankoop</i>
.....	<i>f</i>	.....
.....	<i>f</i>	.....
.....	<i>f</i>	.....
.....	<i>f</i>	.....

5. Kunt u voor onderstaande posten aangeven hoe hoog uw kosten waren als beeldend kunstenaar in 1993?

- materiaalkosten *f* .....
- huisvestingskosten (atelierhuur, energiekosten) *f* .....
- kosten van expositie(s) *f* .....
- verkoopkosten, reis- en verblijfkosten, deelname aan beurzen *f* .....
- abonnementen op vakbladen *f* .....
- telefoon- en/of faxkosten *f* .....
- reparatie- en onderhoudskosten *f* .....
- andere kosten: ..... *f* .....

6. Hoeveel uur per week besteed u **gemiddeld** aan het uitoefenen van het kunstenaarschap (incl. lesgeven, commissie- en advieswerk)?

..... uur per week gemiddeld

---

7. a. Welke van de onderstaande inspanningen heeft u in 1993 verricht om opdrachten te verwerven of werk te verkopen?

- contacten leggen en onderhouden met:

• galeriehouders of kunsthandelaren	☐ ja	☐ nee
• instellingen voor kunstuitleen	☐ ja	☐ nee
• bemiddelaars	☐ ja	☐ nee
- organiseren van eigen exposities/tentoonstellingen	☐ ja	☐ nee
- anders, namelijk		

- b. Hoeveel procent van uw tijd (zoals opgegeven in vraag 6) besteed u **gemiddeld** aan inspanningen om opdrachten te verwerven?

..... %

---

8. Op welke wijzen heeft u in 1993 geprobeerd om uw naambekendheid te verwerven cq. te vergroten?

- persberichten schrijven/verzenden	☐ ja	☐ nee
- journalisten bellen/uitnodigen	☐ ja	☐ nee
- vakbladen interesseren	☐ ja	☐ nee
- met folders/brochures	☐ ja	☐ nee
- anders, namelijk		
.....		

9. a. Hoe vaak heeft u in uw carrière bij de stichting Fonds voor de Beeldende Kunst, Vormgeving en Bouwkunst (Fonds BKVB) een aanvraag ingediend voor subsidie (in het kader van zowel de 'Regeling Individuele Subsidies' als de 'Regeling Basisstipendia')?

Aantal malen aanvraag ingediend:.....

- b. Hoe vaak werden die aanvragen gehonoreerd?

Aantal malen gehonoreerd:.....

---

10. Hoe heeft het Fonds BKVB in het algemeen uw aanvragen voor subsidie behandeld?

goed   matig   slecht   geen mening

---

11. Acht u het subsidie-aanbod van het Fonds BKVB toereikend om te voorzien in uw beroeps-kosten en uw kosten van levensonderhoud?

ja   nee   geen mening

---

12. a. Heeft u in 1994 een Basisstipendium van het Fonds BKVB toegewezen gekregen?

ja   nee

- b. Zo ja, hoe werkt deze nieuwe regeling volgens u?

goed   matig   slecht   geen mening

---

13. a. Heeft u momenteel een bijstandsuitkering?

ja   nee

13. b. Had u in 1993 een bijstandsuitkering?

- ja   nee

c. Hoe stelt de gemeentelijke Sociale Dienst zich t.o.v. u op in 1994 vergeleken met vorig jaar?

- strenger   hetzelfde   soepeler   geen mening

---

*Wij danken u hartelijk voor het invullen van de vragenlijst. Wij verzoeken u deze vóór 1 juli aan ons terug te sturen in de antwoordvelop (een postzegel is niet nodig).
Vergeet u niet uw naam, adres, telefoonnummer en bank- of gironummer te vermelden!*

---

naam .....

adres .....

postcode .....woonplaats .....

telefoon .....— .....

naam bank .....

uw rekeningnummer ..... (bank/giro)*

---

* doorhalen wat niet van toepassing is

Ruimte voor algemene opmerkingen: .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....